

Kengis 1852

I

*Sidder i skoven
digter et vers
Pigen, min tro
synger så fro
Ind i dit hjerte
vil jeg mig trænge
Snart skal du mærke
elskovens smerte*

1

JEG VÅGNER I en altomfattende stilhed. Verden venter på at blive skabt. Mørke og himmel omgiver mig. Jeg ligger med øjnene rettet som brønde mod rummet, men der er intet derude, ikke engang luft. Midt i stilheden giver min brystkasse sig til at ryste og skælve. Stødene bliver voldsommere, noget vokser derinde og truer med at sprænge sig ud. Mine ribben vristes fra hinanden som tremmerne i et bur. Jeg kan intet stille op. Kun give efter for denne frygtelige magt, som når et barn vrider sig på jorden for fødderne af sin opbragte far. Man ved aldrig, hvor det næste slag rammer. Og det er mig, der er barnet. Det er mig, der er faderen.

Inden verden rigtig når at blive til, skynder jeg mig ud i morgengryet. På ryggen har jeg min birkebark-ransel, i hånden den håndsmedede økse. Jeg stopper op et stykke fra den lave staldbygning, i ly af skovbrynet. For det tilfælde at nogen skulle få øje på mig og undre sig, lader jeg, som om jeg er ved at ordne noget ved min påklædning, binder et snørebånd om og om igen, tømmer huen for usynlige lus og lader, som om jeg ryster dem ned til myretuens syre. Hele tiden skæver jeg op til gårdspladsen. Morgenens første røg stiger op fra stuehusets ildsted og viser, at beboerne er stået op.

Og så kommer hun ud. I hendes hænder svinger tomme spande. Hovedtørklædet lyser hvidt som en fjeldrype i morgendæmringen, ansigtet er en lys runding med klare øjne og mørke bryn. Jeg aner kindernes glatte blødhed og de små, rosenrøde

læber, hører dem synge lavmælt, forme små, bløde ord. Kreaturerne spidser ører og brøler forventningsfuldt med spændte morgenyvere, da hun åbner den tunge stalddør og smutter ind. Det hele sker så hurtigt, alt for hurtigt. Jeg prøver at skærpe mine sanser for at indprente mig dette billede, så jeg kan tage det frem igen og igen. Og dog er det ikke nok, jeg er nødt til at se hende i morgen igen. Hendes vuggende hofter under forklædet, barmens bløde runding, hånden der løfter stalddørens haspe. Jeg lister nærmere, halvløber hen over gårdspladsen som en anden tyv, og henne ved døren standser jeg op. Så lader jeg min hånd omslutte dørhåndtaget. Min ru, senede hånd dér, hvor hendes lille, bløde lige har rørt. Hendes fingre, som klemmer store kopatter derinde, som får hvide stråler til at strinte ned i mælkespanden. Et kort øjeblik trækker jeg i håndtaget, som om jeg vil gå ind, men gør straks omkring og skynder mig væk, bange for at nogen har set mig. Men resten af dagen har jeg den med mig i hånden, varmen fra hendes hud.

2

NÅR DET ER spisetid, venter jeg altid til sidst. Jeg gemmer mig i min krog, mens provstefruen sætter den tunge grødgryde på bordet. Den damper og er sort som døden udenpå, som hentet lige ud af helvedes flammer. Men grøden i den er lys og gylden, lidt grynet og cremet, når den klistrer til træsleven. Brita Kajsa rører rundt med den brede træspatel, hun graver ned til bunden og op igen, gennembryder den tynde hinde, der har lagt sig ovenpå, så dufte af hø og blomsterstøv fylder hver krog af det store opholdsrum. Børnene og tjenestefolkene sidder og venter, jeg ser på deres blege ansigter, en tavs mur af sult. Med en barsk mine tager hun skålene og øser store slevfulde op til de ældste og mindre klatter til de små, hun serverer for tjenestefolkene og for de gæster, der har kikket forbi, alle får deres del. Så sænker hovederne sig, og hænderne foldes på bordet. Provsten venter, til alle er stille, så bøjer han også hovedet og takker med indlevelse for vores daglige brød. Derefter spiser de i tavshed. Man hører kun mundenes gumlen og træskeerne, der bliver slikket rene. De ældste vil have mere og får det. Der brydes brød, man spiser kold kogt gedde med rappe fingre og lægger fiskebenene på rad og række som blanke nåle på bordet. Da alle er ved at være færdige, falder husmoderens blik tilfældigvis på den krog, hvor jeg sidder.

“Kom og spis med.”

“Jeg behøver ikke ...”

“Jo, kom her og sæt dig. Børn, gør plads til Jussi.”

“Jeg kan vente.”

Jeg ser, at mesteren også vender sig om. Hans blik er glasagtigt; jeg ser smerten i det, hvordan han kæmper for at skjule den. Med et kort nik får han mig til at sjokke hen til bordet. Jeg holder min trækop frem, den jeg selv har snittet oppe i Karesuando, og som har fulgt mig hele mit liv; først var den hvid som et spædbarns hud, med tiden er den mørknet af sol og salt og af at blive skyllet i tusindvis af vande. Jeg mærker tyngden, da husmoderen tømmer slevlen og ser hende skrabe kanterne for at samle mere sammen, men da er jeg allerede tilbage i mit hjørne på gulvet med korslagte ben. Jeg hugger hurtigt ind på den tykke, kornsmagende grød, som har nået at kølne og nu har samme lunkne temperatur som min mund. Jeg mærker den glide ned gennem struben og blive omsluttet af musklerne i min mave. Dernede bliver den til kraft og varme, der hjælper mig til at leve. Jeg æder næsten altid som en hund, grådigt og vagtsomt.

“Kom og få en portion til,” opfordrer husmoderen.

Men hun ved godt, at jeg ikke kommer. Jeg spiser kun én portion. Jeg tager det, jeg har fået tildelt, aldrig mere.

Koppen er tom. Jeg stryger tommelfingeren som en pude hen over dens rundede sider og slikker den, stryger og slikker, til den er ren. Varsomt glider den ned i min lomme. Det er trækoppen, der skaffer mig føden, den tiltrækker, hvad der måtte være af spiseligt. Mange gange har jeg været så udhungret og mat, at jeg var nær ved at segne. Men når jeg så tog trækoppen frem, fyldtes den med et fiskehoved. Eller med rensdyrblod. Eller med frosne bær fra en fjeldskråning. Sådan bare lige. Og jeg gumlede i mig og kom til kræfter. Man får, så man overlever dagen. Det er alt, hvad jeg håber på; det er sådan, jeg har klaret mig. Det er derfor, jeg har sat mig på gulvet. Jeg er ikke den, der fører mig frem og kræver, rapser til mig som ravnen eller hvæser som jærv. Jeg viger hellere tilbage. Hvis ingen ser mig, bliver jeg mellem skyggerne. Men husmoderen, hun ser mig. Jeg kræver

intet, men hun øser alligevel op til mig. Hendes fåmælte venlighed, den samme omsorg for alle levende væsener, kører som hunde. Alt levende skal leve. Noget i den retning.

Når som helst kan jeg forsvinde. Sådan er vandringsmanden. Nu er jeg her, i næste nu er jeg dér. Jeg rejser mig op, griber min ransel og går. Det er det hele. Er man fattig, kan man leve på den måde. Alt, hvad jeg ejer, bærer jeg på mig. Tøjet på kroppen, kniven i bæltet. Fyrstålet og trækoppen, skeen af horn, posen med salt. Tilsammen vejer det næsten ingenting. Jeg er let og rapfodet, inden nogen savner mig, er jeg i næste elvdal. Jeg efterlader mig ingen spor, ikke flere end et dyr. Mine fødder trykker græsset og mosset ned, men det rejser sig igen. Når jeg tænder bål, bruger jeg gamle bålpladser, min aske ender i andres aske og bliver derved usynlig. Min nødtørft forretter jeg i skoven, jeg vipper en græstørv op og lægger den tilbage bagefter. Den næste vandrer kan sætte sin fod lige oven i den uden at mærke noget, kun ræven fornemmer en svag menneskelugt. Om vinteren trækker jeg mine skispor over sneens bløde himmel, jeg flyver hen over jorden i et par alens højde, og når foråret kommer, smelter alle mine stavtag bort. Mennesket kan leve sådan, uden at rase og regere. Uden rigtig at være til. Bare være som skoven, som sommerens bladmasser og efterårets visne græs, som midvinterens sne og de talløse knopper, som brister under forårsolen. Når man til sidst engang forsvinder, er det, som om man aldrig har været her.

MIN MESTER VÅNDER SIG. Jeg ser hans læber fortrække sig, suge og mærke på ord, der ikke vil fødes. Hans fjender trænger stadig nærmere, der går ikke en dag uden nye slag og forhånelser. Og det eneste, han har til sit forsvar, er pennen. Mod deres sværd og knipler hæver han sin fjerpen, men ordene vil ikke komme. Hver gang har jeg lyst til at slå mig selv, nappe mig hårdt for at udfri ham af pinen. Hvad som helst der kan slippe lyset ind i ham. Han kunne have været min far. Sådan tænker jeg på ham, men da jeg engang antydede det, blev han vred. Jeg forstod, at mesterens kind er hed og bortvendt. Jeg synker ned på kludetæppet som en hund. Jeg venter troligt, time efter time kan jeg ligge der med snuden på poterne, parat til at følge ham hvert øjeblik.

Hans pande er mærket af mange års grublen. Den er snavset, måske af tobakssovs, måske af sod fra lampens væge. Håret er langt og hænger i tykke tjavser, nu og da stryger han dem bagud som kviste i en skov. Ene mand baner han sig vej gennem skygger og tilgroede sumpe, hvor ingen har vandret før ham. Men helt alene er han alligevel ikke. Jeg følger ham i tavshed, trasker med snuden i hans spor, følger snabelskoenes tjærede læder, skoviskens knitren, buksebenenes fugtige uld. Han kæmper sig videre ud i det ukendte, men jeg er der hele tiden. Min mave er tom, men jeg klager ikke. Som en skygge følger jeg efter, klistret til hans hæle.

På en af vores vandreture satte vi os ved en kilde. Mens vi slukkede tørsten, betragtede han mig tankefuldt fra siden.

“Hvordan bliver man et godt menneske?” spurgte han til sidst.

Det kunne jeg ikke svare på.

“Hvordan bliver man god, Jussi?” insisterede han. “Hvad vil det sige at være et godt menneske?”

“Det ved jeg ikke,” stammede jeg.

Mesteren blev ved med at stirre på mig, han udstrålede stærkt lys, en glødende varme.

“Men tag nu os to, Jussi. Se på dig og mig. Hvem af os to vil du mene er god?”

“Det er De, min mester.”

“Kald mig ikke mester, når vi er ude i skoven.”

“Jeg mener ... provsten.”

“Og hvorfor det?”

“Fordi provsten er vores pastor. De giver os Guds ord, De kan give os syndernes forladelse fra Herren.”

“Det er mit embede. Kan embedet i sig selv gøre mennesket godt? Findes der ikke onde præster?”

“Nej, nej, det kan jeg ikke forestille mig.”

“Præster der drikker. Som horer. Som slår deres kone halvt fordærvet. Sådan nogle har jeg skam mødt.”

Jeg svarede ikke. Så stift på den ryggende fyrsvamp, som vi lod gløde mod myggesværmene.

“Jussi, se på dig selv. Du fråser ikke. Du drikker ikke.”

“Men det er, fordi jeg er fattig.”

“Du bruger ikke store ord om dig selv. Tilbyder nogen noget, er du den sidste, der melder dig. Roser nogen dig, slår du det hen.”

“Det gør jeg ikke, provst, jeg er bare ...”

“Mange gange kan jeg slet ikke mærke, at du følger med mig. Jeg er nødt til at vende mig om og se efter dig for at være sikker. Du er så stille, at du forsvinder. Hvordan kan man så være ond?”

“Men provsten gør mange flere gode ting.”

“Kommer det fra Gud, Jussi? Tænk over det, tænk nøje over det. Måske er det bare ærgerrighedsdjævelen, der hvisker mig i øret? Som lokker med alverdens pomp og hyldest. Når jeg dør, håber jeg, at folk vil huske mig som en af de store. Hvorimod du, Jussi, vil blive udvisket som en skygge, der aldrig var der.”

“Jeg er tilfreds med, hvad jeg har fået.”

“Er det virkelig sandt?”

“Mmm.”

“Det er det, der gør dig god. Du er det venligste, fineste menneske, jeg har mødt.”

“Nej, provst ...”

“Jo, Jussi, det er du. Men vent, og hør nu godt efter. Gør det dig til et godt menneske?”

“Det tror jeg ikke.”

“Nej, for måske følger du blot din natur. Du og jeg er i bund og grund forskellige af væsen, og det er derfor, jeg så tit sammenligner os med hinanden. Hvem af os går den rette vej, hvordan bør man egentlig leve? Jeg udretter meget godt, det er sandt. Men jeg anretter også skade, jeg skaffer mig fjender, jeg sårer mine modstandere og træder på dem. Mens du vender den anden kind til.”

Han så, at jeg ville protestere, og hævede hånden.

“Vent, Jussi. Gør det dig god? Var det dét, der var Skaberens mening?”

Jeg kikkede længe på en klæg, der gik rundt på hans bukseben med blanke, grønskinnende flueøjne. Den forsøgte forgæves at bide gennem stoffet.

“Jeg lærte dig at læse, Jussi. Du låner mine bøger, du dygtiggør dig. Jeg kan se, at du tænker, men hvor gør du af dine tanker? Hvis nogen træder op imod dig, trækker du dig tilbage, så tager du bare din ransel og går din vej. Du flygter nordpå til fjeldene. Er det sådan, vi skal møde verdens dårskab? Tænk over det, Jussi. Gør du rigtigt i aldrig at stå imod?”

“Jeg usle orm og vandringsmand ...”

Provsten kunne ikke lade være med at smile, da jeg citerede hans yndlingssalme.

“Du er en iagttager, Jussi. Jeg har lagt mærke til det, du gransker verden omkring dig, ikke sandt?”

“Jo, men ...”

“Du vil vide, hvordan verden og menneskene er beskafne. Men forvalter du dit pund? Det er mit spørgsmål til dig, Jussi. Hvad gør du for at bekæmpe verdens ondskab?”

Jeg kunne ikke komme på noget svar. Min hals snørede sig sammen, jeg følte mig uretfærdigt anklaget, havde lyst til at styrte væk og forlade ham. På mine rappe fødder ville jeg hurtigt være uden for rækkevidde. Han så min pine. Lænede sig nærmere og lagde hånden på min arm. På den måde blev jeg holdt tilbage. Han fæstnede en snor til min vinge, som var jeg en desperat flaksende spurv.

Det var provsten, der lærte mig at se. At verden rundt om en kan forandres alene i kraft af ens blik. Hele min opvækst havde jeg vandret gennem fjelddale og birkeskove, krydset fyrreskove og lyngheder, plasket over gyngende mosegrund. Det landskab var mit, jeg kendte det ud og ind, dette karrige nord med dets stenede elvbredder og bugtede dyreveksler.

Og alligevel havde jeg næsten intet set.

Jeg kan huske, da provsten tog mig med på en af sine *ekskursioner*. Min ransel var fyldt med proviant og tegnegrej og bundter af kraftigt filterpapir, og vi tilbagelagde en betydelig strækning. Hen mod aften slog vi lejr i en lille lund omgivet af en våd mosaik af moser. Vi var begge to trætte, jeg tændte bål og gik i gang med at slå lejr for natten. Han brød fladbrød og skar tørret kød i smalle strimler, mens vi sad på et leje af grankviste og kom til kræfter. Myggene summede og stak. Provsten tilbød mig trætjære, men jeg plukkede i stedet en håndfuld

fyrrenålelignende blade af en stængel ved siden af mig, knuste dem og gned mine håndled med dem. Den krydrede lugt holdt insekterne væk.

“Mosepost,” sagde han.

“Hvad?”

“Planten, som du gned dig med. *Ledum palustre*.”

“*Ledum* ...?” mumlede jeg.

Han rejste sig med ivrige øjne.

“Kom med!”

Vi lod vores ransler ligge på lejrpladsen. Lagde træerne bag os, og lidt efter blev den tørre skovbund til våd, gyngende mose. Jeg kunne mærke, at han blev mere og mere ivrig, han gik raskere til, nakken krummede sig, mens blikket fløj til alle sider.

“Jeg har så længe drømt om at besøge denne urtegård,” sagde han. “Og nu står jeg endelig her ved al dens rigdom.”

Jeg kikkede. Det var en mose. Den var stor og våd.

“Hvad ser du, Jussi?”

“Ingenting.”

Han vendte sig om og sagde med et lille smil.

“Ingenting? Hvad er alt det her så?”

“Græs.”

“Nej, Jussi, det er ikke græs. Det er star.”

“Jaså, star. Jamen så ser jeg star.”

Han tog en dyb indånding og så ud over mosen. Jeg forstod, at vi skulle ud i den. Det var i starten af juli, vandet stod stadig højt. Vi var i heldækkende tøj og havde viklet tørklæder om halsen som beskyttelse mod de skyer af kødædende insekter, der blev udklækket i hver en pyt.

“Jussi, herfra, hvor vi står, kan jeg se mere end en halv snes arter. Her taler jeg kun om stargræs. Og så pil, denne gådefulde familie. Er du klar over, hvor mange forskellige arter af den her er? Kan du se dem?”

“Nej.”

“Og se derovre! Dem skal vi studere nærmere i morgen, se hvor de lyser!”

“Mener provsten blomsterne?”

“Orkideer, Jussi! Orkideer her i vores karrige nord. Se der, lige foran dig!”

Jeg så ned. En lille stængel stak op ved min fod, jeg havde været lige ved at træde på den.

“Kik nøje på den, Jussi, bøj dig ned. En *Orchis*. Blomsten er uregelmæssig, med seks kronblade, hvoraf det ene danner en læbe.”

Stænglen var fuld af disse mørkrosa blomster. Han holdt forsigtigt om den, jeg måtte ned på knæ i den sumpede jord for rigtig at kunne se.

“Nærmere, Jussi, nærmere. Og snus nu til den.”

Jeg holdt næseborene helt tæt ind til den og snusede ind. Et strejf af svag, næsten umærkelig sødme, som var væk i næste nu.

“Duften, Jussi! Mærkede du den?”

“Jo ...”

“Jeg forestiller mig, at det er sådan, Gud dufter.”

Hvor jeg førhen bare havde set træer, græs og mos, mødte jeg nu en tusindfoldig rigdom. Hvor jeg end vendte blikket hen, ventede der nye opdagelser. Og alt kunne navngives, kategoriseres på sin egen side i Guds vældige leksikon. Det var et under at opleve, hvor mangfoldig hver eneste lille plante kunne være. At se gennem luppen, hvordan stilken var besat med små, sølvskinnende hår, hvordan en bladrand kunne være savtakket, bølget eller tandet, og hvordan disse egenskaber ikke var tilfældige, men karakteristiske for en helt bestemt art i skaberværket.

Provsten forklarede, hvordan alle planter var inddelt i slægter og familier. At de enkimbladede havde bladribber, der løb parallelt, som hos græsser og liljer, mens de tokimbladede havde en midterribbe, som sidestregene strålede ud fra, som på birketræ-

ernes blade. Hvorfor nogle planter var prangende og havde de mest farveprægtige blomsterstande, som for eksempel åkandens rose eller gederamsens fakkel. Det var dem, der blev bestøvet af insekter. Andre blomster, som ellens og græssernes, var næsten usynlige og lod vinden om at sprede skyer af pollen. Blomster med fire kronblade kaldtes *Cruciferae*, korsblomstrede, de skærmformede blomsterstande hed *Umbelliferae*; der var også kurveformede, og der var ærteblomstfamiliens med deres sommerfuglelignende opbygning. Provsten kunne dvæle andægtigt ved synet af et blomsterfyldt kær og sukke over, at livet var for kort, alt for flygtigt til at nå rundt om det hele. Så sank han ned på knæ og holdt luppen frem over den knap nok fingerhøje stængel, han havde fået øje på dernede.

Det var mesteren, der lærte mig hemmeligheden bag hukommelsen. Nye kundskaber fæstnede sig bedst, når man fik dem ind gennem øjnene. Stødte man på en plante, man aldrig før havde set, skulle man først gå rundt om den og betragte den fra alle sider. Derefter skulle man bøje sig ned og nøje granske hver eneste lille del af planten, bladfæstet, stilkens form, bægerbladene, blomsterstøvets farve – simpelthen *alt* skulle man omhyggeligt studere. Derved bevarede man et billede indeni. Og næste gang man så planten, om det så var ti år senere, vakttes genkendelsens glæde. Mere besværligt var det med navnene, al denne latin, dér tyede jeg til indterpning og udenadslære. Da jeg hørte, at mjødurten med det hvide blomsterbrus hed *Filipendula ulmaria*, prøvede jeg at gentage navnet indeni snesevis, ja hundredvis af gange, men alligevel kunne det være forsvundet bare en time efter.

Efter mange vandreture med provsten ændredes min måde at se på. Træerne og planterne forvandlede sig til venner, til individer jeg lærte at kende som levende væsener. “Halløj, her står du nok og slikker sol. Og dér har vi din bror og din søster.” Jeg følte gensynets glæde, når det blev sommer, jeg så frem til

at møde hver vækst og lærte, hvornår den blomstrede. Netop det at planterne blev velkendte, skærpede mit blik for det afvigende. Midt i en fugtig granskov kunne jeg møde noget nyt og ukendt. Tidligere ville jeg være travet videre uden at tænke nærmere over det. Men nu standsede jeg op og pegede. Provsten nikkede glad.

“*Corallorhiza trifida*,” sagde han. “Koralrod. Ikke helt almindelig her højt mod nord. Fint, Jussi, fint!”

Hans opmuntring fik mine kinder til at blusse, og jeg bøjede mig hurtigt ned. Genkendte den typiske orkidéform med de seks kronblade og læbens specielle form og gik i gang med at indterpe: *Corallorhiza trifida*, *Corallorhiza trifida* ...

Snart skulle hun også blive min ven.